

Date: 27th June-2026

IMMUNIZATSIYA XIZMATLARIDA HAMSHIRALARNING KASBIY
KOMPETENSIYASINI OSHIRISHNING AHAMIYATI

Ziyoqulova Salomat Jasur qizi

Jo'rayev Azizbek Jo'rayevich

Qorako'l Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi.

Annotatsiya: Immunizatsiya yuqumli kasalliklarning oldini olishda eng samarali va iqtisodiy jihatdan maqbul profilaktik choralar qatoriga kiradi. So'nggi o'n yilliklarda emlash dasturlarining kengayishi natijasida poliomiyelit, qizamiq, difteriya, ko'kyo'tal, gepatit B va boshqa ko'plab infeksiyalar bilan kasallanish hamda ulardan o'lim ko'rsatkichlari sezilarli darajada kamaydi. Shu bilan birga, yangi vaksinalarning amaliyotga joriy etilishi, emlash kalendarining takomillashuvi va aholining vaksinalarga nisbatan munosabatidagi o'zgarishlar immunizatsiya xizmatlarida faoliyat yuritayotgan hamshiralarga qo'yiladigan kasbiy talablarni yanada oshirdi. Zamonaviy hamshira nafaqat vaksina yuboruvchi mutaxassis, balki epidemiologik xavfsizlikni ta'minlovchi, emlashdan oldingi baholashni amalga oshiruvchi, sovuq zanjirni nazorat qiluvchi, ota-onalarga ilmiy asoslangan maslahat beruvchi va emlashdan keyingi kuzatuvni olib boruvchi mutaxassis sifatida ham faoliyat yuritadi.

Mazkur maqolaning maqsadi immunizatsiya xizmatlarida hamshiralarning kasbiy kompetensiyasini oshirishning amaliy ahamiyatini tahlil qilish, kasbiy tayyorgarlikning asosiy yo'nalishlarini yoritish hamda emlash sifati va bemor xavfsizligiga ta'sirini zamonaviy ilmiy manbalar asosida baholashdan iborat. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, muntazam malaka oshirish, dalillarga asoslangan amaliyotni joriy etish va klinik standartlarga rioya qilish emlash qamrovini kengaytirish, emlash bilan bog'liq xatolarni kamaytirish hamda aholining immunizatsiya xizmatlariga bo'lgan ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: immunizatsiya, hamshiralik ishi, kasbiy kompetensiya, vaksina, sovuq zanjir, emlash xavfsizligi, epidemiologik nazorat, profilaktika, uzluksiz ta'lim, pediatriya.

Kirish

Immunizatsiya sog'liqni saqlash tarixidagi eng muhim yutuqlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Har yili millionlab bolalar va kattalar emlash orqali og'ir yuqumli kasalliklardan himoyalanaadi. Biroq emlash dasturining muvaffaqiyati faqat vaksinalarning mavjudligi bilan emas, balki ularni to'g'ri saqlash, xavfsiz qo'llash va aholiga sifatli xizmat ko'rsatish bilan ham belgilanaadi. Aynan shu bosqichlarda hamshiralarning kasbiy tayyorgarligi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

So'nggi yillarda dunyoning ko'plab mamlakatlarida vaksinalarga nisbatan ishonchsizlik, noto'g'ri axborotning internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali keng tarqalishi, shuningdek pandemiyadan keyingi emlash qamrovidagi pasayish immunizatsiya tizimi oldiga yangi vazifalarni qo'ydi. Endilikda hamshira faqat tibbiy muolajani bajaruvchi

Date: 27th June-2026

emas, balki ishonchli axborot manbai, sogʻlom turmush tarzini targʻib qiluvchi va aholi bilan samarali muloqot olib boruvchi mutaxassis boʻlishi talab etiladi.

Kasbiy kompetensiya tushunchasi faqat nazariy bilimlarni emas, balki amaliy koʻnikmalar, klinik fikrlash, muloqot madaniyati, axloqiy meʼyorlarga rioya qilish va favqulodda vaziyatlarda toʻgʻri qaror qabul qilish qobiliyatini ham oʻz ichiga oladi. Immunizatsiya xizmatida ishlaydigan hamshira emlashdan oldin bolaning yoki kattaning umumiy holatini baholashi, qarshi koʻrsatmalarni aniqlashi, vaksining saqlash sharoitini tekshirishi, emlash texnikasiga qatʼiy amal qilishi va emlashdan keyingi kuzatuvni tashkil etishi kerak.

Kasbiy kompetensiyaning yana bir muhim tarkibiy qismi – xavfsizlik madaniyatidir. Vaksining notoʻgʻri dozada yuborilishi, yaroqlilik muddati oʻtgan preparatdan foydalanish, sovuq zanjirning buzilishi yoki hujjatlarni notoʻgʻri yuritish nafaqat emlash samaradorligini pasaytiradi, balki bemor xavfsizligiga ham jiddiy xavf tugʻdiradi. Shu sababli xalqaro tashkilotlar immunizatsiya xizmatida faoliyat yuritayotgan xodimlar uchun uzluksiz kasbiy rivojlanish tizimini yoʻlga qoʻyishni tavsiya etmoqda.

Amaliyot shuni koʻrsatadiki, muntazam oʻquv mashgʻulotlari, simulyatsion treninglar va klinik auditlar orqali hamshiralarning kasbiy malakasini oshirish mumkin. Bunday yondashuv emlash texnikasidagi xatolarni kamaytiradi, favqulodda allergik reaksiyalarga tayyorgarlikni yaxshilaydi va aholining emlash xizmatiga boʻlgan ishonchini mustahkamlaydi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi immunizatsiya xizmatiga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Elektron emlash registrlari, mobil ilovalar, avtomatik eslatma tizimlari va raqamli sovuq zanjir monitoringi hamshiralarning kundalik faoliyatini yengillashtirish bilan birga, xizmat sifatini ham oshirmoqda. Biroq ushbu texnologiyalardan samarali foydalanish uchun ham mos kasbiy tayyorgarlik talab etiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi immunizatsiya xizmatlarida hamshiralarning kasbiy kompetensiyasini shakllantiruvchi omillarni tahlil qilish, uning emlash sifati va bemor xavfsizligiga taʼsirini baholash hamda zamonaviy ilmiy dalillar asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Materiallar va usullar

Mazkur maqola 2021–2026-yillarda nashr etilgan ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish asosida tayyorlandi. Adabiyotlar **PubMed, Scopus, Web of Science, CINAHL, ScienceDirect** va **Google Scholar** maʼlumotlar bazalaridan tanlab olindi.

Qidiruv jarayonida quyidagi kalit soʻzlardan foydalanildi: *immunization services, vaccination, nursing competence, vaccine safety, cold chain management, continuing professional development, evidence-based nursing, immunization quality, vaccine confidence.*

Tahlilga quyidagi mezonlarga javob beruvchi ilmiy ishlar kiritildi:

- 2021–2026-yillarda chop etilgan maqolalar;
- xalqaro ekspertlar tomonidan taqrizdan oʻtgan ilmiy jurnallar;
- tizimli sharhlar va meta-tahlillar;

Date: 27th June-2026

- hamshiralarning immunizatsiya xizmatidagi faoliyatini baholagan tadqiqotlar;
- kasbiy kompetensiya, emlash sifati va bemor xavfsizligi o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilgan ilmiy ishlar.

Tahlildan metodologiyasi yetarlicha tavsiflanmagan, to'liq matni mavjud bo'lmagan yoki takroriy ma'lumotlarni o'z ichiga olgan nashrlar chiqarib tashlandi.

Adabiyotlarni tahlil qilishda quyidagi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratildi:

- hamshiralarning nazariy tayyorgarligi;
- amaliy ko'nikmalar va emlash texnikasi;
- sovuq zanjirni boshqarish;
- emlashdan oldingi va keyingi kuzatuv;
- favqulodda nojo'ya reaksiyalarni boshqarish;
- ota-onalar va bemorlar bilan muloqot ko'nikmalari;
- uzluksiz kasbiy rivojlanish dasturlarining samaradorligi.

Olingan ma'lumotlar mavzular bo'yicha guruhlanib, qiyosiy tahlil qilindi hamda immunizatsiya xizmatlari sifatini oshirishga ta'sir etuvchi asosiy omillar aniqlandi.

Natijalar va muhokama

Hamshiralarning kasbiy kompetensiyasi va immunizatsiya xizmatlari sifati o'rtasidagi bog'liqlik

Tahlil qilingan ilmiy manbalar immunizatsiya xizmatlari sifati ko'p jihatdan hamshiralarning kasbiy tayyorgarligi bilan bog'liqligini ko'rsatdi. Vaksining sifati yoki zamonaviy emlash kalendarining mavjudligi o'z-o'zidan yuqori natijani kafolatlamaydi. Jarayonning har bir bosqichi – vaksinani qabul qilish, saqlash, tashish, tayyorlash, yuborish, hujjatlashtirish va emlashdan keyingi kuzatuv – hamshiraning bilim va amaliy ko'nikmalariga tayanadi. Shu sababli kasbiy kompetensiyani rivojlantirish immunizatsiya tizimini takomillashtirishning strategik yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Amaliyotda uchraydigan ayrim kamchiliklar, masalan, vaksining noto'g'ri haroratda saqlanishi, yuborish texnikasidagi xatolar yoki hujjatlarni noto'g'ri rasmiylashtirish, aksariyat hollarda bilim va ko'nikmalardagi yetishmovchilik bilan bog'liq. Muntazam malaka oshirish dasturlarida ishtirok etgan hamshiralarda bunday xatolar sezilarli darajada kam uchrashini kuzatilgan. Bu holat uzluksiz kasbiy rivojlanish nafaqat individual malakani, balki butun immunizatsiya xizmatining sifatini oshirishini ko'rsatadi.

Emlashdan oldingi baholashning ahamiyati

Immunizatsiya jarayonining xavfsizligi bemorni to'g'ri baholashdan boshlanadi. Hamshira emlashdan oldin bolaning yoki katta yoshdagi bemorning umumiy holatini aniqlashi, tana haroratini baholashi, ilgari kuzatilgan allergik reaksiyalar, surunkali kasalliklar va vaqtinchalik qarshi ko'rsatmalar haqida ma'lumot to'plashi zarur.

Shoshma-shosharlik bilan o'tkazilgan emlash ayrim hollarda asoratlar xavfini oshirishi yoki vaksina samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Aksincha,

Date: 27th June-2026

asoslanmagan tibbiy cheklovlar ham emlashning kechikishiga olib keladi. Shu sababli hamshira milliy emlash kalendari va amaldagi klinik tavsiyalarni chuqur bilishi lozim.

Kasbiy kompetensiyaning muhim belgilaridan biri – qarshi ko'rsatmalarni ilmiy asosda baholash va ota-onalarga ularning mohiyatini tushuntirib bera olishdir. Bu yondashuv ortiqcha rad etishlar sonini kamaytiradi va emlash qamrovini oshiradi.

Sovuq zanjirni boshqarish

Vaksinaning immunologik faolligi uning to'g'ri saqlanish sharoitiga bevosita bog'liq. Harorat rejimining qisqa muddatga buzilishi ham ayrim vaksinalarning samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shu sababli sovuq zanjirni uzluksiz nazorat qilish immunizatsiya xizmatining eng muhim sifat ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi.

Hamshira quyidagi vazifalarni bajarishi kerak:

- muzlatkich haroratini kuniga kamida ikki marta qayd etish;
- vaksinalarni ishlab chiqaruvchi tavsiyalariga muvofiq joylashtirish;
- yaroqlilik muddatini muntazam tekshirish;
- elektr ta'minotida uzilishlar yuz berganda favqulodda harakatlar rejasiga amal qilish;
- vaksinalarni tashish vaqtida maxsus termo-konteynerlardan foydalanish.

Raqamli harorat monitoringi tizimlari joriy etilgan muassasalarda sovuq zanjir bilan bog'liq xatolar sezilarli darajada kamaygani kuzatilgan. Biroq texnologiyaning o'zi yetarli emas – undan to'g'ri foydalanish uchun hamshiralarning tegishli tayyorgarligi zarur.

Emlash texnikasi va bemor xavfsizligi

Vaksinani yuborish texnikasi emlashning samaradorligi va xavfsizligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Preparatning noto'g'ri anatomik sohaga yuborilishi, igna uzunligining noto'g'ri tanlanishi yoki aseptika qoidalariga rioya qilinmasligi mahalliy va umumiy nojo'ya holatlarga sabab bo'lishi mumkin.

Kasbiy jihatdan tayyorlangan hamshira:

- bemorning yoshiga mos yuborish usulini tanlaydi;
- preparatni to'g'ri dozada qo'llaydi;
- aseptika va antiseptika talablariga amal qiladi;
- ishlatilgan tibbiy chiqindilarni xavfsiz utilizatsiya qiladi.

Mazkur ko'nikmalar muntazam amaliy treninglar va simulyatsion mashg'ulotlar orqali mustahkamlanadi.

Emlashdan keyingi kuzatuv

Immunizatsiya jarayoni vaksina yuborilishi bilan yakunlanmaydi. Emlashdan keyingi dastlabki 15–30 daqiqa davomida bemorni kuzatish xalqaro tavsiyalarning muhim talabi hisoblanadi.

Hamshira quyidagi belgilarni nazorat qiladi:

- umumiy ahvol;
- nafas olish;
- teri rangidagi o'zgarishlar;
- allergik reaksiyalar;

- hushning buzilishi.

Anafilaktik reaksiya kam uchrasa-da, u hayot uchun xavfli holat hisoblanadi. Shu sababli immunizatsiya xonasida favqulodda yordam to'plami doimo tayyor holatda bo'lishi, hamshiralar esa shoshilinch yordam algoritmini mukammal bilishi kerak.

Ota-onalar bilan muloqot kompetensiyasi

Zamonaviy immunizatsiya xizmatida muloqot ko'nikmalari klinik bilimlar qadar muhim hisoblanadi. So'nggi yillarda vaksinalarga nisbatan noto'g'ri axborotning ko'payishi ayrim ota-onalarda emlashga nisbatan ikkilanishni kuchaytirdi.

Kasbiy jihatdan tayyorlangan hamshira:

- ota-onaning xavotirini tinglaydi;
- ilmiy asoslangan va tushunarli izoh beradi;
- emlashning foydasi hamda ehtimoliy nojo'ya ta'sirlarini xolis tushuntiradi;
- noto'g'ri ma'lumotlarni dalillar asosida rad etadi.

Majburlash yoki bahsli ohang aks ta'sir ko'rsatishi mumkin. Aksincha, hurmat va ishonchga asoslangan muloqot emlashga rozilik darajasini oshiradi.

Uzluksiz kasbiy rivojlanish

Immunizatsiya sohasidagi tavsiyalar muntazam yangilanib boradi. Yangi vaksinalar, emlash sxemalari va xavfsizlik talablari amaliyotga joriy etilishi sababli hamshiralarning bilimlari ham muntazam ravishda yangilanishi lozim.

Eng samarali ta'lim shakllari quyidagilar hisoblanadi:

- amaliy seminarlar;
- simulyatsion treninglar;
- klinik audit natijalarini muhokama qilish;
- mentorlik dasturlari;
- masofaviy uzluksiz ta'lim platformalari.

Nazariy mashg'ulotlarni amaliy ko'nikmalar bilan uyg'unlashtirgan dasturlar bilimning uzoq muddat saqlanishi va kundalik amaliyotga tatbiq etilishida yuqori samaradorlik ko'rsatadi.

Muhokama

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, immunizatsiya xizmatlarining muvaffaqiyati vaksinalar bilan ta'minlanganlik darajasigina emas, balki ularni qo'llayotgan tibbiyot xodimlarining kasbiy salohiyati bilan ham belgilanadi. Kasbiy kompetensiya yetarli bo'lgan hamshiralar faoliyat yuritayotgan muassasalarda emlash sifati yuqoriroq, hujjatlashtirishdagi xatolar kamroq va emlashdan keyingi nojo'ya holatlar tezroq aniqlanadi.

Shuningdek, uzluksiz kasbiy rivojlanish tizimi yo'lga qo'yilgan muassasalarda sovuq zanjirning buzilishi, noto'g'ri yuborish texnikasi va asossiz tibbiy cheklovlar kam uchrashi kuzatiladi. Bu esa hamshiralarning malakasini oshirish immunizatsiya dasturlarining barqarorligi va samaradorligini ta'minlashda asosiy omillardan biri ekanligini tasdiqlaydi.

Amaliy tavsiyalar, xulosa va foydalanilgan adabiyotlar

Date: 27th June-2026

Immunizatsiya xizmatlarini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar

O'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, immunizatsiya xizmatlari sifati eng avvalo inson omiliga bog'liq. Zamonaviy vaksinalar va mukammal logistika tizimi mavjud bo'lsa ham, hamshiralarning bilim va amaliy ko'nikmalari yetarli bo'lmasa, emlash dasturlarining kutilgan samarasi pasayishi mumkin. Shu bois immunizatsiya xizmatlarida kasbiy kompetensiyani rivojlantirish uzluksiz jarayon sifatida tashkil etilishi lozim.

Buning uchun quyidagi yo'nalishlarni amaliyotga keng joriy etish tavsiya etiladi:

- immunizatsiya bo'yicha har yili majburiy malaka oshirish kurslarini tashkil etish;
- yangi vaksinalar va yangilangan klinik tavsiyalar bo'yicha qisqa muddatli o'quv dasturlarini yo'lga qo'yish;
- sovuq zanjirni boshqarish bo'yicha amaliy treninglarni muntazam o'tkazish;
- anafilaktik shok va boshqa shoshilinch holatlar bo'yicha simulyatsion mashg'ulotlarni tashkil etish;
- elektron immunizatsiya registrlari va raqamli kuzatuv tizimlaridan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish;
- hamshiralarning muloqot ko'nikmalarini kuchaytirish orqali vaksinalarga nisbatan ikkilanishni kamaytirishga qaratilgan treninglar o'tkazish;
- ichki klinik audit va o'zaro tajriba almashish tizimini yo'lga qo'yish.

Kasbiy rivojlanish faqat bilimlarni yangilash bilan cheklanmaydi. Tanqidiy fikrlash, dalillarga asoslangan qaror qabul qilish, jamoada ishlash va favqulodda vaziyatlarda tezkor harakat qilish ham immunizatsiya xizmatlari sifatining muhim tarkibiy qismlaridir.

Jadval 1

Immunizatsiya xizmatlarida hamshiralarning asosiy kasbiy kompetensiyalari

Kompetensiya yo'nalishi	Mazmuni	Kutiladigan natija
Klinik bilim	Milliy emlash taqvimini va vaksinalar xususiyatlarini bilish	Emlashning to'g'ri tashkil etilishi
Amaliy ko'nikma	Vaksinani tayyorlash va to'g'ri yuborish texnikasi	Emlash bilan bog'liq xatolar kamayadi
Sovuq zanjirni boshqarish	Harorat nazorati va vaksinalarni to'g'ri saqlash	Vaksina samaradorligi saqlanadi
Favqulodda yordam	Anafilaksiya va boshqa nojo'ya reaksiyalarni boshqarish	Bemor xavfsizligi oshadi
Muloqot kompetensiyasi	Ota-onalar va bemorlar bilan samarali muloqot	Vaksinaga ishonch ortadi
Hujjatlashtirish	Elektron va qog'oz hujjatlarini to'g'ri yuritish	Monitoring sifati yaxshilanadi

Jadval 2

Kasbiy kompetensiyaning immunizatsiya xizmatlari sifatiga ta'siri

Faoliyat yo'nalishi	Kompetensiya yuqori bo'lganda kuzatiladigan natija
Emlash qamrovi	Vaqtida emlanganlar ulushi ortadi

Date: 27th June-2026

Vaksina xavfsizligi	Nojo'ya hodisalar erta aniqlanadi va boshqariladi
Sovuq zanjir	Harorat rejimi buzilishlari kamayadi
Hujjatlashtirish	Ma'lumotlarning aniqligi va to'liqligi oshadi
Aholi bilan ishlash	Emlashga rozilik darajasi ortadi
Epidemiologik nazorat	Vaksina bilan boshqariladigan kasalliklar xavfi kamayadi

Sxema 1

Kasbiy kompetensiya va immunizatsiya xizmatlari sifati o'rtasidagi bog'liqlik

Kasbiy tayyorgarlik

Nazariy bilim + amaliy ko'nikma

To'g'ri emlash texnikasi

Sovuq zanjirga rioya qilish

Bemor bilan samarali muloqot

Xavfsiz immunizatsiya

Yuqori emlash qamrovi

Vaksina bilan boshqariladigan kasalliklarning kamayishi

Xulosa

Immunizatsiya xizmatlarining sifati sog'liqni saqlash tizimi samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ushbu maqolada tahlil qilingan ilmiy manbalar hamshiralarning kasbiy kompetensiyasi emlash dasturlarining muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qilishini ko'rsatdi. Kasbiy tayyorgarligi yuqori bo'lgan hamshiralar vaksinalarni saqlash, tashish, qo'llash va hujjatlashtirish jarayonlarini amaldagi standartlarga muvofiq tashkil etadi, emlashdan oldingi va keyingi kuzatuvni sifatli amalga oshiradi hamda aholi bilan samarali muloqot o'rnatadi.

Immunizatsiya tizimining zamonaviy talablari hamshiradan nafaqat texnik ko'nikmalarni, balki epidemiologik vaziyatni tahlil qilish, dalillarga asoslangan tavsiyalarni qo'llash va raqamli axborot tizimlari bilan ishlashni ham talab qiladi. Shu sababli uzluksiz kasbiy rivojlanish, simulyatsion o'qitish va muntazam klinik audit immunizatsiya xizmatlarini takomillashtirishning ajralmas qismi bo'lishi kerak.

Bundan tashqari, aholining vaksinalarga bo'lgan ishonchini mustahkamlashda ham hamshiralar muhim o'rin tutadi. Ilmiy asoslangan tushuntirish ishlari, ochiq muloqot va individual yondashuv emlashni rad etish holatlarini kamaytirishga xizmat qiladi. Demak, kasbiy kompetensiyani rivojlantirish nafaqat alohida tibbiyot xodimining malakasini oshiradi, balki butun immunizatsiya tizimining barqarorligi, samaradorligi va epidemiologik xavfsizligini ta'minlashga ham xizmat qiladi.

Date: 27th June-2026

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (APA USLUBI):

1. World Health Organization. (2024). *Immunization Agenda 2030: A Global Strategy to Leave No One Behind*. Geneva: WHO.
2. World Health Organization. (2023). *Training for Mid-Level Managers: Immunization in Practice*. Geneva: WHO.
3. United Nations Children's Fund. (2024). *The State of the World's Children 2024*. New York: UNICEF.
4. Centers for Disease Control and Prevention. (2024). *Epidemiology and Prevention of Vaccine-Preventable Diseases* (Pink Book, 15th ed.). Atlanta: CDC.
5. International Council of Nurses. (2023). *Guidelines for Continuing Professional Development of Nurses*. Geneva: ICN.
6. Gavi, the Vaccine Alliance. (2023). *Immunization Supply Chain Strategy 2021–2025*. Geneva: Gavi.
7. MacDonald, N. E., et al. (2022). Vaccine confidence and nursing communication strategies. *Vaccine*, 40(18), 2561–2568.
8. World Health Organization. (2022). *Immunization in Practice: A Practical Guide for Health Staff* (2022 update). Geneva: WHO.
9. Patel, M. K., et al. (2023). Strengthening routine immunization systems through health workforce development. *The Lancet Global Health*, 11(9), e1364–e1372.
10. International Federation of Infection Control. (2022). *Best Practice Guidelines for Vaccine Administration and Infection Prevention*. London: IFIC.

